

संयुक्त कृषि संशोधन व विकास समितीच्या बैठकीचे मा. मुख्यमंत्री महोदयाच्या हस्ते उद्घाटन

हवामान बदलाचा विचार करून कृषि संशोधनाची दिशा ठरविणे आवश्यक आहे. महाराष्ट्रातील 82 टक्के क्षेत्र कोरडवाहू शेती खाली आहे. सध्याच्या दुष्काळामुळे शेतक-यांचे फार मोठे नुकसान झाले आहे, यामुळे कृषि शास्त्रज्ञांनी शास्त्रीय जल व्यवस्थापनावर संशोधनावर भर देणे आवश्यक आहे. शेतक-यांसाठी पाण्याचा ताण सहन करणा-या पिकांच्या वाणाची निर्मितीसाठी शास्त्रज्ञांनी प्रयत्न करावे असा सल्ला महाराष्ट्र राज्याचे मुख्यमंत्री मा. ना. श्री. पृथ्वीराजजी चव्हाण यांनी उद्घाटनीय भाषणात राज्यातील कृषि संशोधकांना दिला. महाराष्ट्रातील चारही कृषि विद्यापीठांची संयुक्त कृषि संशोधन व विकास समितीची 41 वी बैठक 30 मे ते 1 जून, 2013 या कालावधीत परभणी येथे महाराष्ट्र कृषि शिक्षण व संशोधन परिषद, पुणे आणि मराठवाडा कृषि विद्यापीठ यांच्या संयुक्त विद्यमाने होत आहे. सदरील बैठकीचे उद्घाटन प्रसंगी ते बोलत होते. या कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी कृषि व पणन मंत्री मा. ना. श्री. राधाकृष्णजी विखे पाटील होते. महाराष्ट्र कृषि शिक्षण व संशोधन परिषदेचे उपाध्यक्ष मा.ना.श्री.विजयरावजी कोलते, विद्यापीठाचे कार्यकारी परिषदेचे सदस्य आमदार मा. दिवाकररावजी रावते, आमदार मा. जयप्रकाश दांडेगांवकर, आमदार मा. बाबाजानी दुराणी, आमदार मा. सुरेश जेथलिया, आमदार मा. संजय जाधव तसेच अन्वर मुख्य सचिव (कृषि) डॉ.सुधीरकुमार गोयल, यांच्यासह अकोला येथील डॉ. पंजाबराव देशमुख कृषि विद्यापीठाचे कुलगुरु मा. डॉ. आर. जी. दाणी, राहुरी येथील महात्मा फुले कृषि विद्यापीठाचे कुलगुरु मा. डॉ. टी. ए. मोरे, दापोली येथील डॉ. बाळासाहेब सावंत कोकण कृषि विद्यापीठाचे कुलगुरु मा. डॉ. के. ई. लवांदे, कृषि परिषदेचे महासंचालक मा.श्री.एन.एच.सावंत आदींची प्रमुख उपस्थिती होती.

मुख्यमंत्री मा. ना. श्री. पृथ्वीराजजी चव्हाण पुढे म्हणाले की, केंद्र व राज्य शासन अनेक प्रकल्प शेतक-यांसाठी राबवत आहेत. हवामान आधारीत कृषि पिक विमा योजना बळकट करण्याचा विचार राज्य शासनाचा आहे. हवामान अंदाजावर देशात मोठा खर्च होतो, तरी सुध्दा अचूक हवामानाचा अंदाज साध्य करणे शक्य झाले नाही. राज्याला भविष्यकाळात दुष्काळ मुक्त राज्य करण्यासाठी शासनाचा मानस आहे. यासाठी मोठ्या प्रमाणात पाणलोट क्षेत्र विकास कार्यक्रम शासन हाती घेणार आहे. तसेच शिरपूर पॅटर्नच्या धरतीवर सिमेंट नाला बंदीचे काम मोठ्या प्रमाणात राबविण्यात येणार आहे. राज्यातील ऊस व कापूस क्षेत्र पूर्णपणे ठिबक सिंचनाखाली येणे आवश्यक आहे, यामुळे पाण्याची बचत होईल व उत्पादनात वाढ होणार आहे. विकेंद्रीत पाणी साठवण योजना राज्यात राबविण्यात येणार आहे. या सर्व पार्श्वभूमिवर कृषि विद्यापीठांना महत्वाची भूमिका निभवावी लागणार आहे. जगातील पहिल्या 200 विद्यापीठात महाराष्ट्रातील एकाही विद्यापीठाचा समावेश नाही, यामुळे विद्यापीठाने आपली गुणवत्ता वाढविणे गरजेचे आहे. राज्यातील कृषि विद्यापीठातील संशोधनाची गुणवत्ता जगाच्या पातळीवर नेणे आवश्यक आहे. विद्यापीठाने मुलभूत संशोधनावर भर द्यावा त्याचा फायदा निश्चीतच शेतकरीवर्गाना होईल. आज मोबाईल व इंटरनेट तंत्रज्ञानामुळे जगात मोठी क्रांती झाली आहे. याच प्रकारचे तंत्रज्ञान कृषि क्षेत्रामध्ये निर्माण करावे. दुष्काळामुळे शेतक-यांचे झालेले नुकसान हे भरून निघणे सोपे नाही. परंतु शेतीच्या व शेतक-यांच्या शाश्वत विकासासाठी कृषि शास्त्रज्ञांनी कार्य करावे असे प्रतिपादन मुख्यमंत्री मा. ना. श्री पृथ्वीराजजी चव्हाण यांनी केले.

अध्यक्षीय भाषणात मा. ना. श्री. राधाकृष्णजी विखे पाटील म्हणाले की, कृषि विद्यापीठ व शेतकरी यांचे जवळचे नाते आहे. विद्यापीठाने मोठे संशोधन केलेले आहे, परंतु या संशोधनामुळे शेतक-यांचा किती प्रमाणात फायदा झाला याचे 'परिणाम विश्लेषण' करू शकलो नाही. यासाठी एक स्वतंत्र विभाग स्थापनेचा शासनाचा विचार चालू आहे. शासनाने राबविलेल्या अनेक योजनांमुळे शेतकरी आत्महत्यांचे प्रमाण कमी होत आहे. प्रत्येक जिल्ह्यातील प्रगतीशील शेतक-यांशी चर्चा करून कृषि विद्यापीठाने कृषि संशोधनाची दिशा ठरवावी. कृषि विद्यापीठाचे पदवीधरांची संख्या वाढत आहे, परंतु विद्यापीठाने शैक्षणिक गुणवत्ता वाढवली पाहिजे. चारही विद्यापीठांमध्ये साधारणतः 35 ते 40 टक्के कर्मचा-यांच्या जागा रिक्त आहेत, त्या भरण्यासाठी केंद्रीय भरती मंडळाची स्थापना करण्याचा शासनाचा विचार असून, या निवड प्रक्रिये मार्फत गुणवत्तेला प्राधान्य देते येईल. शेतक-यांना आर्थिकदृष्ट्या सक्षम करण्यासाठी विद्यापीठांनी संशोधन करावे असे प्रतिपादन मा. ना. श्री राधाकृष्णजी विखे पाटील यांनी केले आहे.

महाराष्ट्र कृषी शिक्षण व संशोधन परिषदेचे उपाध्यक्ष मा.ना.श्री.विजयरावजी कोलते आपल्या भाषणात म्हणाले की, देशाचा विकास दर वाढवायचा असेल तर कृषि क्षेत्रात अधिक गुंतवणूक केली पाहिजे. आज राज्यामध्ये कृषि महाविद्यालयांचे व संशोधन केंद्राची संख्या वाढली आहे. चारही कृषि विद्यापीठात मनुष्यबळाची कमतरता आहे, ही कमतरता भरून काढल्या शिवाय कृषि संशोधनास गती येणार नाही.

अव्वर मुख्य सचिव (कृषि) डॉ. सुधीरकुमार गोयल आपल्या भाषणात म्हणाले की, कृषि विद्यापीठाचे तंत्रज्ञान शेतक-यांच्या बांधापर्यंत नेण्यासाठी कृषि विभाग, कृषि विद्यापीठे व शेतक-यांनी सर्वांनी एकत्र येऊन काम करावे. सध्याच्या दुष्काळ परिस्थितीमुळे अनेक तांत्रिक प्रश्न आपणास पडत आहेत. शेततळ्यास अस्तर असावे की नसावे? माथा ते पायथा की शेततळे व सिमेंट बंधारे या पैकी कोणत्या गोष्टीवर जास्त भर द्यावा यासाठी धोरणात्मक निर्णय होणे आवश्यक आहे.

मराठवाडा कृषी विद्यापीठाचे कुलगुरु मा. डॉ. के. पी. गोरे यांनी प्रास्तावीकात विद्यापीठाच्या संशोधन कार्याची माहिती दिली व पुढे म्हणाले की, मराठवाडा कृषि विद्यापीठ लवकरच शेतकरी - शास्त्रज्ञ जत्रा भरवणार असून यामुळे शेतकरी व शास्त्रज्ञ यांच्यांत सुसंवाद निर्माण होईल. कोणताही विकास हा संशोधनावर आधारीत असल्यास तो शाश्वत असतो. राष्ट्रीय कृषि विकास योजनेतील निधीपैकी 5 टक्के निधी हा शिक्षण व संशोधन बळकटीकरणासाठी देण्याचा विचार शासनाने करावा. शासनाच्या सहकार्यामुळे कृषि विद्यापीठ शिक्षण, संशोधन व विस्तार कार्यात मोठे कार्य करत आहे. मराठवाडा कृषि विद्यापीठाच्या सिंचन स्रोत विकास प्रकल्पामुळे 600 हेक्टर पडीत जमीन वहितीखाली येणार आहे, यामुळे विद्यापीठ अधिक सक्षम होईल. 41 वी संयुक्त कृषि संशोधन व विकास समितीची बैठक घेण्याचा बहुमान विद्यापीठास प्राप्त झाला आहे याचा मला आनंद वाटतो. या बैठकीच्या निमित्ताने

अमेटी विद्यापीठाचे गुरगांव (हरियाना) येथील संचालक डॉ. पॉल खुराणा यांचे 'कृषि विकासासाठी नॅनो तंत्रज्ञानाचा वापर' यावर विचार मांडणार असून नवी दिल्ली येथील भारतीय कृषी अनुसंधान परिषदेचे सहाय्यक महासंचालक डॉ. सी. देवकुमार हे 'कृषि संशोधनाच्या नविन दिशा' या विषयावर प्रकाश टाकणार आहेत. यांच्यासह राष्ट्रीय पातळीवरील अनेक संस्थांचे संचालक व शास्त्रज्ञ त्यांच्या क्षेत्रातील विविध विषयावर संशोधनात्मक सादरीकरण करणार असून राज्यातील कृषि संशोधकांना मार्गदर्शक ठरणार आहेत असे प्रतिपादन मा. डॉ.

किशनरावजी गोरे यांनी केले आहे. या बैठकी निमित्त विभाग प्रमुख डॉ. बी. एम. ठोंबरे यांनी संपादित केलेल्या विद्यापीठाच्या स्मरणिकेचे व शास्त्रज्ञांनी लिखित विविध प्रकाशनांचे विमोचन मान्यवरांच्या हस्ते करण्यात आले.

आभार प्रदर्शन संशोधन संचालक डॉ. गोवर्धन खंडागळे यांनी केले, तर सूत्रसंचालन डॉ. माधुरी कुलकर्णी यांनी केले. याप्रसंगी व्यासपीठावर शिक्षण संचालक तथा अधिष्ठाता डॉ. विश्वास शिंदे, विस्तार शिक्षण संचालक डॉ. अशोक ढवण, कुलसचिव श्री. का. वि. पागिरे उपस्थित होते. उद्घाटन कार्यक्रमास चारही कृषि विद्यापीठातील शास्त्रज्ञ, प्राध्यापक, कर्मचारी वर्ग मोठ्या संख्येने उपस्थित होते. तीन दिवस चालणा-या या बैठकीच्या चर्चासत्रात चारही कृषि विद्यापीठातील साधारणता 300 कृषि शास्त्रज्ञ सहभाग नोंदविणार आहेत. राज्याचे मुख्यमंत्री मा. ना. श्री. पृथ्वीराजजी चव्हाण व इतर मान्यवरांच्या हस्ते राष्ट्रीय कृषि विकास योजने अंतर्गत उभारण्यात आलेल्या कृषि औजारे चाचणी, निर्मिती व प्रशिक्षण केंद्राचे उदघाटन करण्यात आले. तसेच पिंगळगड नाला सिंचनस्त्रोत प्रकल्प व कृषि माहिती तंत्रज्ञान केंद्रास मा. ना. श्री पृथ्वीराजजी चव्हाण व इतर मान्यवरांनी भेटी दिल्या. या प्रसंगी भरवण्यात आलेल्या कृषि प्रदर्शनाचे उदघाटन मान्यवरांच्या हस्ते करण्यात आले.

संयुक्त कृषि संशोधन व विकास समितीच्या 41 व्या बैठकीचा समारोप

आज देशामध्ये अन्नाचा तुटवडा नाही, अन्नधान्यामध्ये देश स्वयंपूर्ण होऊन निर्यातदार देश म्हणून नांव प्राप्त झाले आहे हे सर्व कृषि संशोधनामुळेच होऊ शकले असे प्रतिपादन महिला व बालविकास राज्यमंत्री मा.ना.प्रा.फौजिया खान यांनी केले. महाराष्ट्रातील चारही कृषि विद्यापीठांनी केलेले संशोधन शेतक-यापर्यंत पोहोचविण्यासाठी महत्वाचा टप्पा मानल्या जाणा-या संयुक्त कृषि संशोधन व विकास समितीची 41 वी बैठक 30 मे ते 1 जून, 2013 या कालावधीत परभणी येथे महाराष्ट्र कृषि शिक्षण व संशोधन परिषद, पुणे आणि मराठवाडा कृषि विद्यापीठ यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित करण्यात आली होती, या बैठकीचा समारोप कार्यक्रमाप्रसंगी त्या बोलत होत्या. या कार्यक्रमास महिला व बालविकास राज्यमंत्री मा.ना.प्रा.फौजिया खान व महाराष्ट्र कृषि शिक्षण व संशोधन परिषदेचे उपाध्यक्ष मा.ना.श्री.विजयरावजी कोलते हे प्रमुख पाहुणे म्हणून उपस्थित होते तर मराठवाडा कृषि विद्यापीठाचे कुलगुरु मा. डॉ. के. पी. गोरे हे अध्यक्षस्थानी होते. अकोला येथील डॉ. पंजाबराव देशमुख कृषि विद्यापीठाचे कुलगुरु मा. डॉ. आर. जी. दाणी, राहूरी येथील महात्मा फुले कृषि विद्यापीठाचे कुलगुरु मा. डॉ. टी. ए. मोरे, दापोली येथील डॉ. बाळासाहेब सावंत कोकण कृषि विद्यापीठाचे कुलगुरु मा. डॉ. के. ई. लवांदे, नागपुर येथील केंद्रीय कापूस संशोधन संस्थेचे संचालक डॉ. के. आर. क्रांती, अमिती विद्यापीठाचे संचालक डॉ. पॉल खुराणा, कृषि परिषदेचे संशोधक संचालक डॉ. प्रकाश शिंगारे, मराठवाडा कृषि विद्यापीठाचे संशोधन संचालक डॉ. गोवर्धनजी खंडागळे आदींची उपस्थिती होती.

मा. ना. प्रा. फौजिया खान पुढे म्हणाल्या की, गेल्या दोन वर्षात राज्यात पावसाचे प्रमाण कमी असूनही अन्नधान्याची कमतरता नाही. आज राज्यासमोर लोकसंख्या वाढीमुळे नैसर्गिक साधनसंपत्तीची कमतरता भासत आहे. तसेच शहरीकरणामुळे व औद्योगिकरणामुळे पाणी व जमीनीवर विपरीत परिणाम होत आहे. जागतीक बेजबाबदारीमुळे ग्लोबल वॉर्मींगची परिस्थिती निर्माण झाली आहे. यामुळे काही ठिकाणी दुष्काळ तर काही ठिकाणी पूरपरिस्थिती निर्माण होत आहे अशा परिस्थितीत कृषि क्षेत्रातही बदल होत आहेत. बदललेल्या परिस्थितीचा विचार करून शास्त्रज्ञांनी संशोधन करावे. शेतीमध्ये कमी खर्च करून व कमी पाण्याचा वापर करून जास्त उत्पादनासाठी तंत्रज्ञान विकसित करण्याचे संशोधन शास्त्रज्ञांनी करावे असा सल्लाही त्यांनी दिला. औद्योगिकरणामुळे मनुष्याच्या आरोग्यावर तसेच पिकांवर परिणाम होत आहे तो परिणाम कमी करण्यासाठी प्रयत्न करणे आवश्यक आहे. विद्यापीठाचे संशोधन हे गुणवत्तापूर्ण असून त्यावर शेतक-यांचा जास्त विश्वास आहे. विद्यापीठाच्या संशोधनाचा शेतक-यांच्या जीवनमानावर किती परिणाम झाला याबाबतचे प्रभाव विश्लेषण करणे आवश्यक आहे व त्याचे सार्वजनिकीकरण करावे असे प्रतिपादन त्यांनी केले.

कृषि परिषदेचे उपाध्यक्ष डॉ. विजयरावजी कोलते म्हणाले की, कृषि विद्यापीठांच्या तंत्रज्ञानाचे पेटेंट घेण्यासाठी प्रस्तावांना गती देणे आवश्यक आहे. या संयुक्त कृषि संशोधन व विकास समितीच्या बैठकीत चारही कृषि विद्यापीठांनी यावर्षी 218 शिफारशी शेतक-यांसाठी प्रसारीत केल्या आहेत. त्यापैकी 12 विविध पिकांचे वाण, 09 शेती औजारे व यंत्रे तसेच 197 इतर शिफारशी या बैठकीत प्रसारीत करण्यात आल्या. या संशोधनात शेतक-यांचा, बालकांचा व महिलांच्या गरजांचा बारकाईने अभ्यास करून अनेक शिफारशी करण्यात आल्या त्यामुळे समाज जीवन उंचावण्यास निश्चितच मदत होणार आहे.

अध्यक्षीय भाषणात मराठवाडा कृषि विद्यापीठाचे मा. कुलगुरु डॉ. के. पी. गोरे म्हणाले की, या तीन दिवसांच्या बैठकीच्याअंती 218 शिफारसी निश्चितच शेतक-यांना उपयुक्त ठरतील. भविष्यात काढणीपश्चात तंत्रज्ञान, सौरऊर्जा, काटेकोर शेती यावर संशोधनात भर द्यावा लागेल. जैवतंत्रज्ञानाच्या आधारे जैविक व अजैविक ताण सहन करणा-या पिकांच्या जाती विकसीत कराव्या लागतील.

या प्रसंगी अकोला येथील डॉ. पंजाबराव देशमुख कृषी विद्यापीठाचे कुलगुरु मा. डॉ. आर. जी. दाणी, राहूरी येथील महात्मा फुले कृषी विद्यापीठाचे कुलगुरु मा. डॉ. टी. ए. मोरे, दापोली येथील डॉ. बाळासाहेब सावंत कोकण कृषी विद्यापीठाचे कुलगुरु मा. डॉ. के. ई. लवांदे यांनी आपले मनोगत व्यक्त केले.

या समारोपीय कार्यक्रमात विविध तांत्रिक सत्रातील 11 गटांचा कार्यवृत्ताचे वाचन करण्यात येवून त्यातील शिफारशींना मान्यता देण्यात आली. या बैठकीच्या निमित्ताने प्रथमच आंतरराष्ट्रीय दर्जाचे संशोधक अमिती विद्यापीठाचे गुरगांव (हरियाना) येथील संचालक डॉ. पॉल खुराणा यांचे 'कृषि विकासासाठी नॅनो तंत्रज्ञानाचा वापर' यावर विचार मांडले तर 'जेनेटीकली मॉडीफाईड (जीएम) पिकांचा परिणाम व धोरणे' या विषयावर नागपूर येथील केंद्रीय कापूस संशोधन केंद्राचे संचालक डॉ. के. आर. क्रांती यांनी सादरीकरण केले. तसेच राष्ट्रीय पातळीवरील विविध संस्थेचे संचालक व शास्त्रज्ञांची व्याख्याने कृषि संशोधकासाठी मेजवाणीच होती. याप्रकाराचे वैविध्यपूर्ण संशोधनात्मक सादरीकरण प्रथमच या बैठकीतून करण्याची मा. कुलगुरु डॉ. के. पी. गोरे यांच्या कल्पनेतून आयोजित करण्यात आली होती. या कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन डॉ. माधुरी कुलकर्णी यांनी केले तर आभार प्रदर्शन कृषि परिषदेचे संशोधन संचालक डॉ. प्रकाश शिंगारे यांनी केले.